

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет (інститут) географічний

Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ЕТНОГЕОГРАФІЇ

(назва освітнього компонента)

підготовки бакалавра

(назва освітнього рівня)

спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

(шифр і назва спеціальності)

освітньо-професійної програми Середня освіта. Географія. Економіка
(назва освітньо-професійної, освітньо-наукової / освітньо-творчої програм)

Луцьк – 2023

Силабус нормативного освітнього компонента «ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ЕТНОГЕОГРАФІЇ» галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 014.07. Середня освіта (Географія), освітньої програми Середня освіта. Географія. Економіка.

Розробник: Сосницька Я. С., доцент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат географічних наук

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

Ткачук Н. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії

протокол № 1 від 29 серпня 2023 р.

Завідувач кафедри: _____

Погребський Т. Г.

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка Спеціальність: 014.07 Середня освіта (Географія) Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Географія. Економіка Освітній ступінь: бакалавр	нормативний
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 1
ІНДЗ: немає		Семестр 1-ий
		Лекції 34 год
		Практичні (семінарські) 34 год.
		Самостійна робота 44 год
		Консультації 8 год
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання Українська		

II. Інформація про викладача

ППШ Сосницька Ярослава Сергіївна

Науковий ступінь кандидат географічних наук

Посада доцент кафедри економічної та соціальної географії

Контактна інформація

Телефон 0991674545

Електронна пошта: Sosnytska.Yaroslava@vnu.edu.ua

Дні занять (<http://194.44.187.20/>)

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу. Курс «Історична географія з основами етногеографії» містить загальні відомості про методику ретроспективних досліджень, історію розвитку історичної географії, чинники впливу на природно-історичний процес та особливості його вивчення, ретроспективно-географічний розвиток світу та території сучасної України, етногенез та етнічні процеси.

У навчальному курсі відображено історично-географічний розвиток території України від палеоліту до сьогодення. Подано поняття про етнос та етнічні процеси, деталізовано етногенез українського народу. Ознайомлено з різноманітними класифікаціями етносів. Дана розлога характеристика етнічного складу населення України..

2. Пререквізити і постреквізити.

Пререквізити: Всесвітня історія, Історія України, Палеогеографія, Основи суспільної географії, Філософія.

Постреквізити: Історична картографія, Історична суспільна географія, Історія географічних відкриттів.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою дисципліни «Історична географія з основами етногеографії» є оволодіння

студентами теоретичними знаннями щодо взаємодії природи і людини, впливу географічного чинника на розвиток людського суспільства на різних етапах історичного розвитку.

Основними завданнями є: ознайомлення студентів з теоретичними та методологічними засадами історичної географії; ознайомлення із важливістю географічного фактору в історії суспільного розвитку та роллю природного середовища а антропогенезі, етногенезі, в соціально-економічному і культурному розвитку суспільства; виокремлення особливостей географії виробництва на різних етапах історії; показ історії формування політичної карти світу, сучасного світового господарства, сучасного населення світу, матеріальної та духовної культури; формування умінь розрізняти предмет вивчення історичної географії та історії географії; виявляти закономірності розвитку історико-географічних досліджень; формування умінь і навичок роботи студентів з різними джерелами історико-географічної інформації; формування умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в системі «природа-населення-господарство»; визначати роль географічних факторів у розвитку суспільства; виявляти вплив природних умов на особливості розселення та господарської діяльності людей; аналізувати характер впливу природокористування на довкілля на різних етапах розвитку суспільства; аналізувати етнічні процеси у світі та в окремих регіонах і країнах; формування умінь аналізувати і порівнювати різні наукові концепції. Результати навчання.

У процесі вивчення освітнього компонента здобувачі освіти набудуть таких компетентностей:

Після вивчення дисципліни студенти здобудуть **компетентності**:

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти.

Загальні компетентності (ЗК).

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях..

ЗК 2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК 4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК 7. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 10. Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

Фахові компетентності (ФК).

ФК 1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в

площину навчального предмету

ФК 2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності

ФК 3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів.

Предметні компетентності (ПК).

ПК 1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК 2. Здатність доцільно і критично використовувати географічні та економічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і соціально-економічних процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК 3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК 4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ПК 5. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей.

ПК 6. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних та економічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону.

ПК 9. Здатність відтворювати основні теорії та закони економіки, оцінювати нові відомості й інтерпретації в контексті формування в учнів системних економічних знань, компетентності підприємливості та фінансової грамотності.

Результати навчання (РН).

РН 2. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН 7. Демонструє знання основ фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперує базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН 8. Генерує обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

РН 9. Застосовує сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН 10. Демонструє володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1. Знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, економіки предмет їх дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географічної та економічної науки.

ПРН 3. Описує основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

ПРН 4. Пояснює зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом

природних і антропогенних чинників, формулює наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 5. Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, застосовувати алгоритми користування друкованою і цифровою картографічною продукцією при характеристиці окремих географічних об'єктів і територій.

ПРН 6. Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, економіки, теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні, економічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії, економіки.

ПРН 8. Розуміє глобальні суспільно-географічні процеси, вміє скласти характеристики населення світу, секторів і галузей світового господарства.

ПРН 9. Характеризує і оцінює природні умови і ресурси, населення та господарство України, її роль і місце в сучасних суспільно-географічних процесах у світі; знає і розуміє географічні особливості свого адміністративного регіону.

ПРН 10. Знає, розуміє і демонструє здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії, економіки, підприємництва та фінансової грамотності для виконання освітньої програми закладів загальної середньої освіти.

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього				Сам. роб.	Форма контролю Бали
		Лек.	Практ.	Конс.		
Змістовий модуль 1. Історична географія світу до епохи Великих географічних відкриттів						
Тема 1. Історична географія, як навчальна та наукова дисципліна	6	2	2		2	2
Тема 2. Часові особливості розвитку ретроспективної географії	6	2	2		2	2
Тема 3. Історична географія первісної доби. Поява людини сучасного типу.	6	2	2		2	2
Тема 4. Історична географія Стародавніх цивілізацій	6	2	2		2	2
Тема 5. Історична географія Середніх віків.	6	2	2		2	2
Тема 6. Ранній новий час.	8	2	2		4	2
Тема 7. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів. Відкриття Нового світу.	6	2	2		2	2
Тема 8. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів. Розширення ойкумени в Африці, Азії, Австралії та Океанії.	6	2	2		2	2
Разом за змістовим модулем 1	50	16	16		18	16

Змістовий модуль 2. Історичний розвиток світу після епохи Великих географічних відкриттів.						
Тема 9. Історична географія Нового часу. Західна Європа.	6	2	2		2	2
Тема 10. Історична географія Нового часу. Азія.	6	2	2		2	2
Тема 11. Історична географія Нового часу. Америка, Африка, Австралія і Океанія.	8	2	2		4	2
Тема 12. Господарство світу у міжвоєнний період.	10	2	2	2	4	2
Тема 13. Історична географія Новітнього часу. Формування сучасної політичної карти світу	10	2	2	2	4	2
Разом за змістовим модулем 2	40	10	10	4	16	10
Змістовий модуль 3. Етногеографія.						
Тема 14. Поняття про етнос та етнічні процеси.	8	2	2		4	2
Тема 15. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов.	6	2	2		2	4
Тема 16. Етногенез українського народу.	8	1	2	2	2	4
Тема 17. Етнолінгвістичний склад населення світу.	8	1	4	2	2	4
Разом за змістовим модулем 3	30	6	8	4	10	14
Види підсумкових робіт(за потреби)						
Модульна контрольна робота 1				Т		30
Модульна контрольна робота 2				Т		30
Усього годин	120	32	36	8	44	100

Індивідуальний контроль (ІК) передбачає перевірку й оцінювання навчальних досягнень особисто кожного студента шляхом використання індивідуальних запитань або завдань. Такий контроль на практичних роботах ґрунтується в основному на методах опитування за допомогою бесіди, розповіді бакалаврів, тлумачення певних теорій, ідей, поглядів тощо з метою визначення рівня знань, умінь і навичок кожного студента, а також – основних недоліків у роботі і шляхів їх усунення.

Фронтальний контроль (ФК) проводиться спільно для цілої групи (або великих груп) студентів з використанням для всіх однакових запитань чи завдань. Він оснований на коротких усних запитаннях, на які студенти дають недовгі відповіді з місця, а також цей контроль передбачає письмові тестові завдання. Його використання дає змогу за відносно короткий термін часу з'ясувати рівень опанування студентами програмним матеріалом.

Груповий контроль (ГК) використовується при перевірці завдань, виконаних студентами у ході роботи у невеликих групах. Використовується при проведенні семінарських занять, зокрема, з використанням інтерактивних методів навчання (дискусій, тренінгів тощо). Передбачає виступи студентів з повідомленнями, відповіді на запитання

одногрупників тощо. Сприяє залученню студентів до діалогу і обміну думками, до обговорення навчальних проблем, до співпраці у колективі. У ході проведення практичних робіт з дисципліни переважає комбінована перевірка компетентностей студентів, де поєднуються зазначені вище форми контролю.

Завдання для самостійного опрацювання Кожна з визначених тем містить питання для додаткового самостійного опрацювання. Питання самостійної роботи оголошуються викладачем як на лекціях, так і під час проведення практичних занять. Загалом, основне коло самостійної роботи студента буде стосуватись наступних питань:

Тема	Кількість годин
Особливості вивчення процесів заселення території.	4
Заселення і господарська спеціалізація території України за енеоліту (мідно-камяного віку).	2
Географічне положення і розвиток давньоукраїнських утворень: Київської Русі, Галицького князівства, Волинсько-Галицької держави.	4
Взаємовідношення етносів і ландшафтів, роль ландшафтів у виникненні етнічних спільностей.	2
Становлення сучасної української нації.	2
Господарство Київської Русі.	4
Розвиток сільського господарства і ремесла в Середньовічні часи	2
Господарство світу в міжвоєнні роки.	4
Мануфактурний період української промисловості.	4
Господарство Запорозької Січі.	4
Господарство України в роки Другої світової війни.	2
Господарство України на початку становлення її незалежності	4
Географія Магдебургського права в Україні.	4
Разом	44

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання знань здобувачів освіти з освітнього компоненту «Історична географія з основами етногеографії» здійснюється на основі результатів поточної та підсумкової успішностей. Об'єктом оцінювання є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого відповідно перевіряється під час поточного, підсумкового контролю і на екзамені.

Максимально можлива оцінка за знання програмного матеріалу з дисципліни – 100 балів. За поточну успішність студент може отримати максимум 40 балів, за виконання підсумкових завдань (2 модульних контрольних роботи, індивідуальна робота у формі написання реферату) – 60 балів.

Теми практичних занять сформовані із поєднання усних запитань для обговорення та практичних завдань (розрахунково-аналітичні завдання, складання картосхем, таблиць тощо) та оцінюються у 2 чи 4 бали кожне залежно від складності практичних завдань (наявності задач, моделювання та семінарської доповіді). Практичні навички можуть бути оцінені, якщо виконано всі завдання, оформлено роботу, написані висновки.

Самостійна робота оцінюється під час усних відповідей здобувачів освіти та включається до загальної оцінки теми під час практичного заняття.

Модульні контрольні роботи. Під час виконання модульних контрольних робіт оцінюванню підлягають теоретичні знання та практичні навички, яких набув студент після опанування тем двох змістових модулів. Модульна контрольна робота № 1 носить

теоретичний характер (пишеться після опрацювання тем змістовного модуля 1) та оцінюється у 30 балів (24 тестових питань – по 1 бал кожен тест). Модульна контрольна робота № 2 проводиться після опрацювання практичних завдань змістовного модуля 2 та оцінюється ідентично.

Політика академічної доброчесності. Списування під час контрольних робіт заборонено. Мобільними пристроями дозволено користуватися у підготовці до практичних робіт.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: У разі відсутності здобувача освіти на семінарських заняттях з об'єктивних причин, він має право виконати завдання, передбачені планом семінарських занять, і одержати відповідні оцінки. Відпрацювання пропущених занять має відбутися до останнього семінарського (практичного) заняття під час індивідуально-консультативної роботи викладача.

V. Підсумковий контроль

Оцінювання знань здобувачів освіти здійснюється за результатами поточного й підсумкового контролю в діапазоні від 0 до 100 балів.

Якщо визначений результат становить не менше 75 балів і за згодою студента, то він може бути зарахований як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням здобувача освіти підвищити рейтинг складається іспит. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, написання індивідуальної роботи (реферату) анулюються.

Екзаменаційна оцінка визначається в балах (від 0 до 60 балів) за результатами усних відповідей на три питання екзаменаційного білету. В цьому випадку підсумкова семестрова оцінка складається із суми поточної семестрової та екзаменаційної оцінок в балах, за національною шкалою та за шкалою ECTS.

Оцінка за освоєння курсу виставляється згідно шкали оцінювання.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. Корнус О. Г. Історична географія: навчальний посібник. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 156 с.
2. Круль В. П. Ретроспективна географія з основами етнографії: навчальний посібник. – Чернівці : Родовід, 2015. 296 с.
3. Перевозчиков В. І. Історія економіки українських земель (кінець IX – початок XX ст.) : Курс лекцій. К. : КНТ, 2015. 472 с.

4. Сосницька Я. С., Мандрик І. П. Новосад О.В. Історична географія з основами етногеографії. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт, Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 24 с.
5. 2. Сосницька Я. С., Мандрик І. П. Новосад О.В. Історична географія з основами етногеографії. Конспект лекцій, Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2016. – 118 с.
6. Трубочанінов С. В. Історична географія України: навчальний посібник Кам'янець-Подільський національний університет ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2015. 192 с.
7. Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2016. 298 с.

Додаткова:

1. Алфьоров О. Географічні назви за новими даними руської сфрагістики XII ст. Історико-географічні дослідження в Україні: збірка наукових праць. Ч. 12. К.: Інститут історії України, 2012. С. 6 – 14
2. Атлас історії української державності: Українські землі від найдавніших часів до сьогодення. Львів: НВФ «Карти і Атласи», 2013. 128 с.
3. Бачинська О. «Малоросійські козаки» XIX ст.: соціо-демографічна характеристика та територіальне розселення. *Історико-географічні дослідження в Україні: Збірка наукових праць.* – Ч. 12. – К.: Інститут історії України, 2012. – С. 15 – 26.
4. Бондаренко Г. В. Спеціальні історичні дисципліни: навчальний посібник. Луцьк: Вежа-Друк, 2015. 424 с.
5. Вортман Д.. Історичний атлас України і сусідніх земель. Від кімерійців до сьогодення. Х., 2018. 224 с.
6. Верменич Я. Історична географія й регіонознавство: наступність і взаємодія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://history.org.ua/LiberUA/Book/shev/2/30.pdf>.
7. Етнічна географія, етнографія, етнологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrtur.narod.ru/etno/etno.htm>
8. Ізборник. Історія України IX-XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.litopys.org.ua/>
9. Сосницька Я. С. Прикордоння, пограниччя та фронтир як історико-географічні категорії. *Освітні та наукові виміри природничих наук: збірник матеріалів III Всеукраїнської заочної наукової конференції, м. Суми, 9 листопада 2022 р. / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка; [ред-кол.: А. О. Корнус (голова), Л. П. Міронєць, О. М. Бабенко та ін.]. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2022. С. 69-71*